

Innhold

KAPITTEL 1	Lærevansker – historikk og begrepsdefinisjoner	15
	<i>Av Richard Haugen</i>	
1.1	Historisk tilbakeblikk	16
	<i>Forløpet til utviklingen av fagfeltet lærevansker i Norge</i>	18
	<i>Fagfeltet lærevansker etableres i USA</i>	19
1.2	De første definisjoner av begrepet lærevansker ser dagens lys i USA	20
	<i>Diskrepanskravet frafaller i USA</i>	22
	<i>Fagfeltet lærevansker etableres i Norge</i>	23
1.3	Begrepet lærevansker definert og operasjonalisert	24
1.4	Lærevansker og andre nærliggende begreper	29
	<i>Begrepet avvik versus begrepet lærevansker</i>	30
	<i>Begrepet funksjonshemning versus begrepet lærevansker</i>	32
	<i>Uttrykket spesielle behov versus begrepet lærevansker</i>	34
	<i>Begrepet utviklingshemning versus begrepet lærevansker</i>	35
1.5	Teoretisk forankring og etiske betraktninger	37
1.6	Oppsummering	38
KAPITTEL 2	Hvordan kartlegge barn og unges lærevansker?	41
	<i>Av Adam Vogt</i>	
2.1	Prinsipper for helhetlig og multimetodisk kartlegging	42
	<i>Avgrensninger i fremstillingen</i>	47
2.2	Et system for vurdering av ulike kategorier av vansker	47
2.3	Oversikt over aktuelle kartleggingsmetoder	51
	<i>Samtaler og konsultasjon</i>	51
	<i>Observasjoner</i>	52
	<i>Læreplanbasert vurdering / utprøving av tiltak</i>	53
	<i>Prøver i skolefag</i>	54
	<i>Psykometriske og diagnostiske tester</i>	55
	<i>Dynamisk testing</i>	58
	<i>Vurderingsskjema</i>	58

2.4	Områder for kartlegging og fremgangsmåter	60
	<i>Utviklingshistorie</i>	60
	<i>Læringsmiljø i hjem, skole og klasse</i>	61
	<i>Funksjon i skolefag</i>	62
	<i>Respons på intervensjon</i>	62
	<i>Generelt evnenivå</i>	63
	<i>Adaptiv atferd og sosial kompetanse</i>	66
	<i>Språk, lesing og skriving</i>	69
	<i>Visuell-spatial organisering</i>	71
	<i>Matematikk</i>	73
	<i>Finmotorikk og skrivemotorikk</i>	75
	<i>Hurtighet og oppmerksomhet</i>	75
	<i>Hukommelse</i>	76
	<i>Atferdsproblemer og emosjonelle problemer</i>	77
2.5	Oppsummering	79

KAPITTEL 3 Hvordan kan pedagoger og PPT samarbeide med hjemmet om hjelp og opplæring til barn og unge med lærevansker? 81

Av Vivian Nilsen

3.1	Ulike samarbeidsgrupper	82
3.2	Barnehagens og skolens lovpålagte plikt til samarbeid med hjemmet	84
	<i>Barnehagens formålsbestemmelse</i>	84
	<i>Skolens formålsbestemmelse</i>	85
	<i>Forståelse og samarbeid</i>	86
	<i>Barns medvirkning</i>	87
	<i>Samarbeid i overgangen barnehage og skole</i>	88
	<i>Tidlig innsats</i>	88
	<i>Rett til spesialpedagogisk hjelp eller spesialundervisning for barn med lærevansker</i>	90
3.3	PP-tjenestens lovpålagte plikt til samarbeid med barnehage, skole og hjem	91
	<i>Hjelp på systemnivå og individnivå</i>	92
	<i>Henvisning til PP-tjenesten</i>	93
	<i>Utredning</i>	93
	<i>Sakkyndig vurdering og enkeltvedtak</i>	94

3.4	Samarbeid om planer for elever med lærevansker	95
	<i>Individuell opplæringsplan IOP</i>	95
	<i>Habiliteringsplan og individuell plan (IP)</i>	96
3.5	Viktige faktorer for samarbeid	97
	<i>Barnehage/skole-hjem-samarbeid med minoritetsspråklige foreldre</i>	98
	<i>Mål, dialog og samarbeidsprosess</i>	100
3.6	Samarbeid om tiltak for elever med lærevansker	102
3.7	Oppsummering	104

KAPITTEL 4 Lærevansker relatert til språk 105

Av Vivian Nilsen og May-Britt Monsrud

4.1	Hva er kommunikasjon og språk?	106
4.2	Språkutvikling	112
	<i>Grunnleggende språkutviklingsfase</i>	113
	<i>Spesifisert språk- og leseutviklingsfase</i>	114
	<i>Avansert språkutviklingsfase</i>	116
	<i>Språkutvikling i ulike oppvekstsituasjoner</i>	116
	<i>Språkutvikling på et andrespråk</i>	116
4.3	Lærevansker relatert til språk	119
	<i>Spesifikke språkvansker</i>	119
	<i>Generelle språkvansker</i>	122
4.4	Hvordan kan man hjelpe barn og unge med språkrelaterte lærevansker?	123
	<i>Tospråklige barn med språkvansker</i>	124
4.5	Forebyggende tiltak for tospråklige barn og unge	126
4.6	Oppsummering	127

KAPITTEL 5 Lærevansker relatert til skriftspråket 129

Av Trude Nergård Nilssen

5.1	Forståelse av «normalitet» og «avvik» i skriftspråkferdigheter	131
	<i>Statistisk tilnærming til forståelsen av normalitet og avvik</i>	132
5.2	Definisjoner	134
	<i>Spesifikke og generelle lese- og skrivevansker</i>	134
	<i>Dysleksi</i>	136
5.3	Ytringsformer	138
	<i>Tidlige ytringsformer</i>	138

	<i>Ytringsformer i skriftspråket</i>	140
	<i>Ytringsformer i ulike språk</i>	141
5.4	Etiologi	143
	<i>Cerebellar-teorien</i>	145
	<i>Den magnocellulære teorien</i>	146
	<i>Fonologisk svikt-teorien</i>	146
	<i>Nevrobiologisk tilnærming</i>	148
	<i>Genetisk tilnærming</i>	149
5.5	Tiltak	151
	<i>Kartlegging</i>	151
	<i>Hva skal kartlegges?</i>	152
	<i>Implikasjoner av kartleggingen</i>	153
5.6	Oppsummering	154

KAPITTEL 6 Lærevansker i matematikk 155

Av Jarle Sjøvoll

6.1	Ulike typer dyskalkuli – terminologi	156
6.2	Dyskalkuli – spesifikke lærevansker i matematikk	159
	<i>Om dyskalkuli</i>	160
	<i>Forutsetninger for innlæring av grunnleggende matematikk</i>	161
	<i>Diagnostisering av dyskalkuli</i>	162
	<i>Konservasjon av tall, klassifisering og seriasjon</i>	162
	<i>Visuell forestillingsevne og romoppfatning</i>	163
6.3	Matematikk – elevens første andrespråk	164
6.4	Kjennetegn ved barn med lærevansker i matematikk	165
	<i>Problemløsning</i>	165
	<i>Visuomotoriske vansker</i>	165
	<i>Hukommelse</i>	165
	<i>Svake språkkunnskaper</i>	166
	<i>Abstraksjonsevne</i>	166
	<i>Metakognisjon</i>	166
	<i>Manglende generaliseringsevne</i>	166
	<i>Variasjon</i>	166
	<i>Mekanisk oppgaveløsning</i>	167
	<i>Grunnleggende mengde- og tallforståelse</i>	167
6.5	Lærevansker i matematikk	168
	<i>Kognisjon og metakognisjon</i>	169

6.6	Forebygging av vansker	170
6.7	Opplæringsstrategier i samarbeid med heimen	172
	<i>Eksempel: Tilpasset opplæring i matematikk i 2. årstrinn</i>	174
6.8	Oppsummering	178

KAPITTEL 7 Nonverbale lærevansker 181

Av Richard Haugen

7.1	Faktorer som kan forårsake nonverbale lærevansker (NLV)	182
7.2	Hvordan kommer NLV til uttrykk?	184
	<i>Sosial kompetanse</i>	184
	<i>Akademiske prestasjoner</i>	185
	<i>Visuospatial organisering</i>	187
	<i>Motorisk koordinering</i>	187
	<i>Emosjonell fungering</i>	188
	<i>Komorbiditet, forekomst og kjønnsforskjeller</i>	188
7.3	Hvordan kan man hjelpe barn og unge med NLV?	188
	<i>Observasjon og kartlegging</i>	189
	<i>Veiledning til omsorgspersonene</i>	191
	<i>Trening på innlæring av sentrale ferdigheter</i>	193
	<i>Samtaleterapi</i>	198
7.4	Oppsummering	202

KAPITTEL 8 Synsrelaterte lærevansker 203

Av Richard Haugen og Vivian Nilsen

8.1	Hva er synsvansker?	204
8.2	Synsrelaterte vansker, inklusive lærevansker	209
	<i>Vansker relatert til språk- og begrepsutvikling</i>	209
	<i>Vansker relatert til sosial og motorisk utvikling</i>	211
	<i>(Lære)vansker i forbindelse med begynnende lese- og matematikkopplæring</i>	213
8.3	Hvordan hjelpe barn og unge med synsrelaterte lærevansker?	216
	<i>Hvordan hjelpe barn og unge med synssvikt med språk- og begrepsutvikling?</i>	217
8.4	Hjelpetjenester og hjelpemidler for synshemmede	224
8.5	Oppsummering	225

KAPITTEL 9 Hørselsrelaterte lærevansker 227

Av Eva-Signe Falkenberg, Marit Hoem Kvam og Ona Bø Wie

9.1	Hørselstap	228
	<i>Definisjoner</i>	228
	<i>Forekomst</i>	228
9.2	Hørselstapets konsekvenser for læring og lærevansker	229
9.3	Lyd og hørsel	230
	<i>Kjennetegn ved lydbølger</i>	231
	<i>Hørselsorganet</i>	231
	<i>Hvordan blir lydbølger til hørselsinntrykk?</i>	233
9.4	Årsaker til hørselstap og hørselsrelaterte plager	233
	<i>Medfødt tap</i>	234
	<i>Ervervet tap</i>	234
9.5	Diagnostikk	235
	<i>Uformell observasjon</i>	235
	<i>Screening</i>	236
	<i>Audiometri (hørselsmåling)</i>	236
	<i>Differensialdiagnostikk</i>	237
9.6	Hvordan tilrettelegge for barn og unge med hørselsrelaterte lærevansker?	239
	<i>Språkstimulering og kommunikasjon</i>	239
	<i>Munnnavlesing/synslytting</i>	240
	<i>Tekniske, akustiske og praktiske tiltak</i>	240
	<i>Akustikk</i>	243
	<i>Lysforhold</i>	244
	<i>Klasse-/gruppeorganisering</i>	244
	<i>Dilemmaer og etiske vurderinger</i>	244
	<i>Metodestrid</i>	245
9.7	Hvor kan lærere og andre få råd, veiledning og hjelp?	245
9.8	Oppsummering	246

KAPITTEL 10 Lærevansker relatert til utviklingshemning 249

Av Richard Haugen

10.1	Forholdet mellom grader av utviklingshemning og lærevansker	251
	<i>Lett grad av utviklingshemning</i>	252
	<i>Moderat grad av utviklingshemning</i>	252

	<i>Alvorlig grad av utviklingshemning</i>	254
	<i>Dyp grad av utviklingshemning</i>	254
	<i>Kort kommentar om forholdet mellom grad av utviklingshemning og lærevansker</i>	254
10.2	Årsaker til utviklingshemning	255
	<i>Prenatale årsaksfaktorer</i>	256
	<i>Perinatale årsaksfaktorer</i>	257
	<i>Postnatale årsaksfaktorer</i>	257
10.3	Hvordan hjelpe barn og unge med utviklingshemning til å hanskkes med sine lærevansker?	257
	<i>Kartlegging av den unges lærevansker</i>	258
	<i>ADL-trening med sikte på å redusere adaptive lærevansker</i>	259
	<i>Læreprosessen å reise til skolen alene</i>	259
	<i>Språk- og begrepsopplæring</i>	262
	<i>Hvilke komponenter inngår i et begrep?</i>	263
	<i>Hvordan gjennomføre grunnleggende begrepsundervisning?</i>	264
	<i>Delprosess I: assosiasjonslæring</i>	264
	<i>Delprosess II: forskjellslæring</i>	265
	<i>Delprosess III: likhetsoppdagelse</i>	266
	<i>Begreper og begrepssystemer som er sentrale i lese- og matematikkopplæringen</i>	266
10.4	Oppsummering	268

KAPITTEL 11 Lærevansker relatert til oppmerksomhetssvikt (ADHD), autisme og Tourette syndrom

Av Richard Haugen

11.1	Oppmerksomhetssvikt (ADHD) og lærevansker	272
	<i>Hvilke lærevansker kan utvikles i forbindelse med ADHD?</i>	274
	<i>Hvordan kan man hjelpe barn og unge som har oppmerksomhetsrelaterte lærevansker?</i>	275
11.2	Autisme og lærevansker	277
	<i>Hvilke lærevansker kan utvikles i forbindelse med autisme?</i>	279
	<i>Hvordan kan man hjelpe barn og unge som har lærevansker relatert til autisme?</i>	281
11.3	Tourette syndrom og lærevansker	288
	<i>Hvilke lærevansker kan utvikles i forbindelse med Tourette syndrom (TS)?</i>	289

<i>Hvordan kan man hjelpe barn og unge med TS som har lærevansker relatert til sosial kompetanse?</i>	289
<i>Informasjon til barnehage/skole</i>	290
<i>Planlegg i samarbeid med barnet</i>	290
<i>Tilrettelegging av det fysiske miljøet</i>	290
<i>Motiver og gi oppmuntring</i>	291
<i>Skift aktivitet relativt ofte</i>	291
<i>Ignorer ticsatferd og annen lite plagsom væremåte</i>	291
<i>Introduser faste rutiner, klare regler og forutsigbarhet</i>	292
11.4 Oppsummering	293

KAPITTEL 12 Lærevansker relatert til migrasjon og psykiske vansker 295

Av Richard Haugen

12.1 Hva er migrasjon?	296
12.2 Migrasjonsrelaterte vansker, inklusive lærevansker	296
<i>Risikofaktorer for utvikling av psykiske vansker blant flyktninger</i> ..	297
<i>Kulturelle aspekter ved innvandring</i>	298
<i>Hvilke psykiske vansker er det som kjennetegner barn og unge som kommer til Norge som flyktninger?</i>	299
12.3 Hva er psykiske vansker?	300
<i>Angstlidelser</i>	302
<i>Depressive lidelser</i>	305
12.4 Hvilke lærevansker genererer psykiske vansker?	307
12.5 Hvordan kan man hjelpe traumatiserte barn og unge med lærevansker?	310
<i>Hvordan hjelpe barn og unge med posttraumatisk stresslidelse (PTSD)?</i>	310
<i>Hvordan hjelpe barn og unge med depresjon?</i>	312
<i>Hva med lærevanskene?</i>	315
<i>En psykososial tilnærming til traumatiserte barn og unge med lærevansker</i>	316
12.6 Oppsummering	318